

kozó fontosabb kutatási eredményekkel kapcsolatban. Minél inkább a nagyközönségnek szánták a kötetet, annál nagyobb szükség lett volna ilyen, egyúttal a válogatás szempontjait is világossá tevő bevezetésre. A történelmi kontextus és a kutatási eredmények bemutatása helyett a *Néhány szó e könyv keletkezéséről* című, mindössze háromoldalas előszó némileg félre is vezeti az olvasót, amikor a következőket írja: „Szent Erzsébet magyarországi népszerűségét tekintve érthetetlen, hogy a magyar egyházi történetírás [egyház-történet-írás?] és forráskutatás könyvünk anyagát miért hagyta eddig látókörén kívül?” (7. old.) A valóság ugyanis az, hogy ezek a források, bár nem jelentek meg magyarul, számos jelentős hazai kutatási eredmény alapjául szolgáltak. Részben ezeknek a szövegeknek az elemzésén alapulnak Lábán Antal és Timár Kálmán alapvető filológiai tanulmányai (*Az Árpád-házi Szent Erzsébet legendák irodalmunkban*. Bp., 1907., illetve Árpád-házi Szt. Erzsébet legendájához. *Ethnographia*, 21, 1910. 193–200. és 262–276. old.), Hajabáts Márta alapos forrástörténeti és szakirodalmi áttekintése (*Árpád-házi Szent Erzsébet hagyománya a német irodalomban*. Bp., 1938), Sz. Jónás Ilona történelmi életrajza (*Árpád-házi Szent Erzsébet*. Akadémiai, Bp., 1986., 1989., 1997), továbbá Klaniczay Gábor nemrégiben megjelent szintézise (*Az uralkodók szentsége a középkorban: Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek*. Balassi, Bp., 2000). Azon túl, hogy jó lett volna, ha ezekről a kutatási eredményekről a nagyközönség tagjai is kapnak valamiféle felvilágosítást, legalább a bibliográfiába bekerülhettek volna, ahol mindössze Sz. Jónás és Lábán műve szerepel – egy ismét csak érthetetlen szempontrendszer követő válogatásban.

Végül néhány szó a kötet jegyzetapparátusáról. Ezzel kapcsolatban a következő mondat igazítja el az olvasót: „Arra törekedtünk, hogy jegyzetekkel ne terheljük meg túlzottan az egyébként is magukért beszélő szövegeket.” (8. old.) Nem térve ki arra a kérdésre, hogy több mint hétszáz éve keletkezett szövegek beszélhetnek-e

magukért, csak annyit említenék meg, hogy Paul Gerhard Schmidt bevezető tanulmányát nem számítva a kötetben 310 lábjegyzet található, ráadásul olyan megoszlásban, hogy egyes szövegekhez, például Jacobus de Voragine *vitájához* vagy Raymundus de Peñaforte beszámolójához egyetlen egy sem tartozik, míg Caesarius von Heisterbach életrajzához 79, a csodaleírásokhoz pedig 172. Ha a szerkesztők úgy gondolják, hogy a nagyközönség nem igényli, sőt megterhelőnek tartja a magyarázó lábjegyzeteket, jobb lett volna az összes szöveget jegyzetek nélkül közölni. Nem világos ugyanis, hogy Ceasarius életrajza vagy a csodaleírások mennyiben szorulnak inkább magyarázatra, mint Jacobus de Voragine vagy Raymundus de Peñaforte.

Természetesen mindezek a szerkesztésbeli hiányosságok egy remélhetőleg előbb-utóbb napvilágot látó második kiadásban könnyen pótolhatók lesznek, és semmiképpen sem kérdőjelezik meg annak az igen tiszteletre méltó munkának a jelentőségét, amely először tesz magyar nyelven hozzáférhetővé olyan, a legtagabb értelemben vett középkori irodalom összefüggésében is kiemelkedő fontosságú és szépségű műveket, mint a *Libellus de dictis quatuor ancillarum*.

Novák Attila: Átmenetben

A CIONISTA MOZGALOM
NÉGY ÉVE MAGYARORSZÁGON

*Múlt és Jövő Kiadó, Budapest, 2000.
299 old., 1948 Ft*

A politikai cionizmus „születése” pillanatától heves vitákat, félreértelmezéseket, ellenségességet váltott ki. Nemcsak a zsidóságot osztotta meg, de a „befogadó” társadalomban is szélsőséges indulatokat gerjesztett, s a cionizmusnak az adott politikai érdekek szerinti megítélése igen hamar a politikai eszköztár szerves részévé vált. Hol támogatandónak, hol leközdendő, fenyegető ellenséges ideológiának bizonyult; hol a – bár törvényileg tiltott – antiszemitizmus használta álarcként az anticionizmust, hol a közel-keleti hatalmi érdekek rejtőztek a cionizmus támogatása mögött.

Ez a jelenség a Soá után, a Szovjetunióban és a szovjet érdekszférába tartozó közép-kelet-európai országokban teljesedett ki. A cionizmus 1948-tól már nemcsak az Izrael iránti elkötelezettséget jelentette, a hatalom számára azonos volt a zsidóság legkisebb önállósodási szándékával, de még a zsidóság öntudatos vállalásával is. A cionizmus ellen meghirdetett harc, melyben bárki illethető volt a cionizmus vádjával, nemcsak bármikor felhasználható, kényelmes politikai eszköznek bizonyult, hanem abban is segítette, hogy a hatalom csírájában elfojtsa a zsidó identitás bármilyen megnyilvánulását. Az „anticionista kampány” során – Magyarországon is – a pártvezetés cinikusan kihasználta a társadalomban meglévő antiszemitizmust, ennek eredményeképpen az anticionizmus sokszor az állami antiszemitizmussal vált eggyé. A kortárs visszaemlékezése szerint: „Az ötvenkettes-ötvenhármas évek nagyon nyomasztóak voltak. Félelemben éltünk. A törvény tiltotta az antiszemitizmust. De ha valaki a villamoson azt mondta, hogy »te büdös cionista«, az már nem volt bűntény és mindenki értette miről van szó.” (Bacsikai Sán-

dor: *Egy lépés Jeruzsálem felé. Múlt és Jövő*, Bp., 1997. 23. old.)

Ebbe a keretbe illeszkedik Novák Attila tanulmánya, amely a második világháborút követő évek magyar cionista mozgalmának az eseményeit és a mozgalom felszámolását tárgyalja. A kézikönyvként forgatható kötetben a szerző számos új, eddig feltáratlan forrás segítségével rajzolja meg a cionista mozgalmon belüli csoportokat és tevékenységüket 1945 és 1948 között.

Olyan időszakról szól tehát a könyv, amelyről a témát illetően szinte egyáltalán nem áll rendelkezésünkre összefoglaló munka. Magáról a politikai cionizmusról, a mozgalom alapítójáról – Theodor Herzlről – és történetéről számtalan mű látott már napvilágot, a mozgalom magyar eseményei és vonatkozásai azonban, egy-két tanulmánytól eltekintve, alig ismertek. Michael Silber és Walter Pietsch foglalkozott a vallásos cionizmus magyarországi alakjával, Akiva Josef Schlesingerrel. A politikai cionizmus itthoni kezdeteiről szól a nemrégiben megjelent *Otthonteremtők, otthonkeresők* című kötet (*Zsidó társadalomtörténeti tanulmányok*. Universitas, Bp., 2001) két tanulmánya is: Peter Haber: *Pozsonytól Budapestig – A magyarországi cionizmus kezdetei 1897 és 1904 között* és Síró Béla: *A cionizmus kialakulása a századfordulón*. Azonban – mint utaltunk rá – a cionista mozgalmak 1945 utáni historikumának a feltérképezése és felszámolásuk részletes bemutatása mindmáig hiányzott a cionizmussal foglalkozó szakirodalomból.

A hazájában magát otthon érző magyar zsidóság meglehetősen idegenkedéssel fogadta a politikai cionizmus megjelenését, mivel magáénak vallotta a környező társadalom kultúráját és nyelvét. Ugyanakkor a magyar liberális nemzetfelfogás is a magyarsághoz tartozónak tekintette a hazai zsidóságot, amely valóban mindent megtett a sikeres asszimilációért – a befogadtatásért. Még a magyar zsidóság több mint ötven százalékát kitevő ortodoxia is messzemenőig lojális volt a magyar állam iránt, és a magyar nyelv fokozott használatával a hagyományos zsidó élet újfajta magyar színezetet

kapott. Magyarországon így hamar egyértelművé vált, hogy a fellépő cionizmus nem jelenthet „szakítást” a befogadó nemzettel, és nem eredményezheti a zsidóságnak, mint különálló entitásnak a hirdetését. Ahogyan Herzl fogalmazott: „A [...] magyar cionizmus elsősorban csak piros-fehér-zöld lehet.” (13. old.)

Az első cionista egylet éppen ezért a hontalan zsidók számára akart otthon teremteni Palesztinában, *vagyis a cionizmusnak ez a fajtája nem terjedt ki a Magyarországon magukat biztonságban élő, s magyarnak valló zsidókra*. E felfogás kiteljesedésének volt jele a cionisták 1903-ban tartott első kongresszusán megfogalmazott állásfoglalás, mely szerint nem akarnak nemzetiségi jogokat, és egyúttal semmiféle olyan tevékenységet nem kívánnak folytatni, amely ellentétes a zsidó hagyományokkal. Egyértelmű volt számukra, hogy az asszimilálódott zsidóság, illetve annak „politikai” képviselője, a hitközség – nem fogadná el az asszimiláció és a felekezeti megtagadást. Ám a hitközségi vezetés az óvatos politizálás ellenére is kezdettől ellenségesen viszonyult a cionista mozgalomhoz, hiszen a cionista gondolat felbukkanása önmagában kérdőjelezte meg az asszimiláció értelmét. Ez a bizalmatlanság a harmincas években sem változott, amikor pedig – különösen a harmincas évek végétől – megnőtt a cionizmus iránti érdeklődés és rokonszenv a magyar zsidóságban. E disszimilációs jelenség mögött – ahogyan a szerző részletesen elemzi – a diszkriminációs törvények és a növekvő antiszemitizmus rejtelt.

Sajnos mindezek társadalomtörténeti elhelyezése és részletesebb bemutatása hiányzik a könyvből. Pedig a kiegyezést követően a magyarországi zsidó társadalomban végbement változások, a zsidókérdés jelenléte a századfordulón és az asszimiláció bizonyult folyamata mindenképpen több figyelmet érdemelt volna. Ugyanígy, a társadalomtörténet segítségével érthetővé válhatott volna a magyar cionisták kezdetben igen „óvatos”, asszimilációs terminológiát használó politikája.

Nemcsak az említett társadalmi folyamatok bemutatása maradt el, ha-

nem a modern intézményeket, jelszavakat, közösségi létet és a zsidó identitás újfajta alternatíváját kínáló cionizmusnak mint modern mozgalomnak a rajza is. Bár a könyv egy későbbi fejezetében, az egyes cionista körök ismertetésekor a szerző néhány mondatban érinti az egyes csoportok felfogását, elhelyezve őket a cionizmuson belül, de ez, a fentiek ismeretében, kevésnek tűnik.

A könyv gerincét a magyarországi cionizmus 1945–1948 közti szakaszának részletes eseménytörténete és a különféle csoportosulások tárgyalása alkotja. Ez a szerző azon szándékát tükrözi, hogy a cionista pártok „belső” történetét a korszak történelmébe ágyazva tárja az olvasó elé. 1945-től a cionista mozgalom elsődleges célja volt, hogy minél több embert juttasson ki Palesztinába, jóllehet 1947-ig több irányba is (nemcsak Izraelbe) folyt a magyar zsidók kivándorlása. A kivándorlásokon túl a mozgalom a palesztinai életre való felkészítést tekintette másik meghatározó feladatának, amelyhez a *Joint* hathatós anyagi támogatást biztosított. Többek közt ennek is köszönhető, hogy hihetetlen gyorsasággal épült ki a cionista mozgalom intézményrendszere az országban. Cionista ifjúsági otthonok, telepek, szervezetek alakultak 1945-ben, még szinte a romok között. Ez az intézményrendszer körültekintően gondoskodott az árván maradt gyerekek és fiatalok nagy tömegéről, akik a mozgalomban végül otthonra leltek. Ám nemcsak a fiatalokra akart és tudott hatni a cionizmus, de a baloldali cionista csoportok a magyar zsidó társadalom egészének alternatívát kínáltak.

Maga a baloldal általában is komoly vonzerőt gyakorolt a magyar zsidóságra 1945 után. Az MKP által hirdetett „egyenlőség”, a küzdelem az előítéletek ellen, az ellenállás mítosza és a Vörös Hadsereg szerepe a megszabadulásban mind-mind komoly szimpátiát váltott ki a zsidóság soraiban. Így – érthető módon – a baloldali cionista csoportok ázsiója is megnőtt. Bizonyos elemek – a kollektíva meghatározó szerepe, az elképzelt társadalom felépítésének hasonlósága (a munkásság és a parasztság mint a társadalom „alapzata”) –

mindkét mozgalomban fontos szerepet játszottak. A Hasomer Hacair, a legbaloldaliabb cionista szervezet propagandájának retorikai elemei nem sokban különböztek az MKP szóhasználatától. Éppen ezért a baloldali cionisták programja, az ún. „átrétegződés programja” nem véletlenül mutatott hasonlóságot a kommunista társadalomszemlélettel. A Ber Borochov és Artur Ruppín által megfogalmazott program a diaszpórában élő zsidó társadalom szerkezetét olyan gúlához hasonlította, amelyet széles kereskedő, értelmiségi szabadfoglalkozású réteg és csekély ipari, illetve mezőgazdasági foglalkoztatottság jellemez. Az átrétegződés programja e szerkezet átalakítását, a Palesztinában szükséges munkaerő-állomány megfelelő rétegzését, vagyis a – már a felvilágosodás óta emlegetett – egészségtelen struktúra megváltoztatását célozta.

A baloldali cionista csoportok egyhangúlag elkötelezték magukat a Szovjetunió és a szocialista rend mellett, s ennek megfelelően közvetlenül részt vettek a belpolitikai életben, bár a fő cél továbbra is Palesztina építése maradt. Az ellentmondást a következőképpen oldották fel: „számunkra, mint szocialisták számára nem lehet közömbös, hogy a világ bármely részén, de különösen Magyarországon, ahol jelenleg nagyszámú zsidóság maradt életben, milyen pártok gyakorolják a hatalmat. Így természetes, hogy nemcsak a magunk – marxista cionisták –, de az egész megmaradt magyarországi zsidóság köteletségének tartjuk a munkáspártok listájának támogatását, és a cionizmus megvalósításának legfőbb feltételét a magyar munkásság győzelmében látjuk.” (48. old.)

E politika alakulásának fő állomásait részletesen ismerteti a szerző a cionizmus és a magyar belpolitika kapcsolatát tárgyaló fejezetben, majd a „jobboldali” cionista csoportok helyzetével foglalkozik a „baloldali” politikai légkörben. A jobboldali vallásos cionista, illetve egyéb csoportok helyzete a magyar belpolitikai élet, illetve a cionista mozgalom balra tolódásával együtt mindjobban gyengült. Míg 1945-ben e csoportok támogatottsága a cionista közéletben

kétharmados volt, addig 1948-ban a márciusi cionista közgyűlést követően már alig tudták képviselni az érdekeiket. A Magyar Cionista Szövetségbe nem tartozó két „jobboldali” szervezettel, a revizionisták és az Agudat Jisrael csoportjával külön foglalkozik a szerző. Ez utóbbi ismertetése azért is oly fontos, mert a vallásos zsidóságnak a cionizmushoz fűződő viszonya s ennek szövevényes problémái alig ismertek. Az Agudat Jisrael – melyet néhány mélyen vallásos német zsidó alapított 1912-ben – azt a célt tűzte maga elé, hogy a Tóra szellemének megfelelő megoldásokat kínáljon a zsidóság egészét érintő kérdésekben. Így a szervezet kísérletet tett az egymástól elidegenedett keleti és nyugati vallásos zsidók kapcsolatának kiépítésére, de támogatta a vallásos iskolákat és a szociális létesítményeket is. Az Agudat Jisrael nem fogadta ugyan el a zsidó nemzeti otthon gondolatát (ez a rabbinikus hagyomány több tételével ellenkezett, illetve attól tartottak, hogy szekuláris állam jönne létre), de a zsidó kolonizációval egyetértettek; olyannyira, hogy a földvásárláson túl különböző intézményeket is működtettek Palesztinában.

Az Agudat Jisrael 1945 után nem rendelkezett Magyarországon jelentős társadalmi bázissal, hiszen a Soá a vidéki, hagyományőrző zsidóságot szinte teljesen elpusztította. A szervezet anticionizmusa is mérséklődött, s legkomolyabb ellenfelének immár nem a baloldali, hanem a vallásos cionistákat tekintette. Ellenérzése abból fakadt, hogy a vallásos cionisták, az Agudattal azonos alapokon (a hagyomány talaján) állva, ezt a hagyományt épp a vele ellentétes eszmével igyekeztek közös nevezőre hozni, vallásos embereként vallásatlanokkal működve együtt. Ám a vallásos cionisták és az Agudat közti vilongások tovább erősítették a baloldali cionisták pozícióit.

A cionista mozgalmat rekonstruálva a cionista intézményrendszert is részletesen ismerteti a szerző, hiszen a cionista eszmék elsősorban az intézményeken keresztül hatottak, egyetlen közösségbe kovácsolva és megfelelő alternatívát kínálva a megítélt és elkeseredett magyar zsidó-

ságnak. E kereteken belül folyt a palesztinai életre való felkészítés, a mezőgazdasági, ipari munkára nevelés. Egyértelmű volt továbbá, hogy a „plúgákban” (sejtekben) sorozás folyt, és a fiatalok félkatonai kiképzésben is részesültek.

Mire azonban ez az intézményrendszer megszilárdulhatott volna, komoly politikai nyomás nehezedett rá, ami nem hagyott kétséget afelől, milyen sorsot szán az MKP a magyar cionistáknak. A magyar belpolitikában pillanatok alatt véghezvitt hatalomközpontosítás felgyorsította a szovjetizációt, a sztálini politika hűségese átültetését a magyar belpolitikába. Sztálin 1948-ban hirdette meg anticionista politikáját, amely Szolomon Mihaelsznek, a neves színésznek és egyben a Zsidó Antifasiszta Bizottság elnökének a meggyilkolásával indult meg.

A cionista szervezetek felszámolásával egyidejűleg világos lett, hogy a párt a zsidóságnak az egyházak keretén belüli, vagyis kizárólag felekezeti formában való létezését tartja egyedül elfogadhatónak. A hitközség, mely egy jó évszázadon át a lojalitás politikáját képviselte, teljesen átvette a párt anticionista szóhasználatát, és a hitközség vezetésébe került párttagok „szolgaian” megfeleltek a hatalom támasztotta elvárásoknak. A zsidó élet tehát visszaszorult a vallási keretek közé, és a zsidó identitás egyéb megnyilvánulási formái nemcsak közvetlenül a zsidóság ellen fordítható politikai fegyverré váltak, hanem olyan eszközzé is, amely a mindig létező antiszemitizmusra építve, bármilyen politikai célból könnyen felhasználható volt. A cionista szervezetek felszámolása abba a folyamatba illeszkedik, amelyben a központi hatalom minden önálló szervezetet könyörtelenül megsemmisített, ugyanakkor a hivatalos politika részeként meghirdetett anticionizmus lehetővé tette az antiszemitizmus új, „baloldali” köntösben történő felhasználását is. Minderre azonban a szerző csak röviden tér ki, pedig a cionizmus, ha nem csak mozgalomtörténetként fogjuk fel, éppen ezáltal nyert pótlólagos jelentőséget.

Novák Attila könyve nemcsak témájában hoz újat a magyar zsidó tör-

ténetírásban, de érdekéknél tudható be az is, hogy a magyarországi cionizmus eddig alig ismert fejezetét nemcsak magyar forrásokra, hanem izraeli levéltári anyagokra támaszkodva vázolja. A részletes eseménytörténet – a szélesebb társadalom- és politikátörténeti összefüggések bemutatása nélkül – azonban felettebb mozaikszerű képet ad a magyarországi zsidóság és cionizmus kapcsolatának a múltjáról.

■ GANTNER BRIGITTA ESZTER

Jánossy Ferenc: Mérés, trend, evolúció

Szerk. Bekker Zsuzsa. Aula Kiadó, Budapest, 2001. 172 old., 1990 Ft

Jánossy Ferenc a hatvanas években közreadott két könyvével (*A gazdasági fejlettség mérhetősége és új mérési módszere*, 1963.; *A gazdasági fejlődés trendvonala és a helyreállítási periódusok*. Közgazdasági és Jogi, Bp., 1966.) és a nagy vihart kavart kvázicikkkel (Gazdaságunk mai ellentmondásainak eredete és felszámolásuk útja. *Közgazdasági Szemle*, 1969. 7–8. szám, 806–829. old.) előbb a hazai közgazdász szakma, majd a marxista kutatók, újbóloldali egyetemi oktatók, közírók nemzetközi hálója érdeklődésének középpontjába került. Könyveit, cikkeket akkortájt a társadalmi-gazdasági fejlődés kérdései iránt érdeklődő laikus közönség is olvasta, itthon és külföldön egyaránt.

Jánossy társadalmi státusát meghatározta, hogy apja korai halála után anyja férjhez ment Lukács György filozófushoz. Lukács döntései a nevelt fiú életútját is meghatározták. Előbb Bécsben tanult, majd Berlinben, amikor nevelőapját a mozgalom a weimari köztársaság utolsó éveiben Németországba küldte. Egészen kiskorától izgatták a mechanika és a mérés problémái, ezért a vándorút során műszaki iskolákba járt.

Hitler hatalomra jutása után a család a Szovjetunióba menekült. Jánossy egy nagy moszkvai gépgyárban

lett beosztott mérnök. Itt szembesült a pazarlással, az erőforrások rossz hatásfokú kombinációival. Láta, hogy a mennyiség hajszolása közben romlik a minőség, a tartósság, hogy a fejlettséget nem lehet tonnakkal vagy darabszámokkal mérni. A gyári munka nem tartott sokáig. A háború kitörésekor sok ezer Németországból érkezett emigránssal együtt Jánossyt is letartóztatták és elítélték, így a létező szocializmusról szerzett tapasztalatait a Gulag egyik munkatáborában szaporíthatta. Innen életre szóló testi károsodással Varga Jenő, a világhírű kapitalizmuskutató (a nagy hatalmú belügyi népbiztos, Berija kártyapartner) segítségével szabadult. A háború vége az Ural egyik hadigyárában érte, ám 1946-ban, amikor a mozgalom Lukácsot Magyarországra küldte, ő is hazatért.

A mérést, a mechanikát kedvelő Jánossy érdeklődését már korábban felkeltették a marxista újratermelési témák, illetve Marx nézetei a gazdasági fejlődésről. Amikor ilyen hajlamait követve az ötvenes évek elején az Országos Tervhivatalba került, a harmadik délibábos magyar növekedési és iparosítási hullám éppen megtorpant. Az első és második hullám Németország oldalán világháborúba torkollott. A harmadik próbálkozás csődjé a „béketábor”, vagyis hadi tábor tétovázásához, Sztálin halálával aztán az eredeti tervek teljes összeomlásához vezetett.

Jánossy Ferenc e helyzetben a jó mérnök aprólékos gondosságával és szorgalmával látott hozzá az ország valóságos helyzetének meghatározásához. Érdeklődése eleinte annak szólt, miért is él szembeszökő nyomorban az olyan ország, amely azt állítja magáról – mint ma is –, hogy gyönyörűségesen fejlődik. A propaganda szerint akorra már lehagyta környezetét, és majd kétszerte gyorsabban növekedett, mint a fejlett nyugati államok. Hát akkor miért és hogyan jön létre és születik folyton újjá a jó egyéni teljesítmények és a büszkén hirdetett eredmények ellenére a késés, a tömeges elmaradottság, a gyakorlati analfabetizmus, a butaság és a gondolati restség fulasztó mocsara, Ady Endre magyar ugara?

Felette kínos időszakban dolgozott és kutatott, amikor – mint ma is – a politika, a kormány, a statisztika és az egyéb hivatalok ügyeskedő hazudozásait meglehetősen meddőnek és reménytelennek látszott közelebről méregetni és helyrebillenteni. Teljesen új és töretlen utakat kellett keresnie a valóságos helyzet megismerésére és szabatos leírására. Érdekes hát megint olvasni írásait. Tanulságosan leplezik le a kvázifejlettség és a valódi lemaradás együttesét. Félő azonban, hogy most már az egykor oly könnyen megsértődő miniszterek, valamint a lelkes ifjúság számára se perdöntő a tudomány ítélete. (Tölgyessy úr például nyomtatékosan eltanácsolta az értelmes magyar embereket az ilyen vizsgálódó és bíráló tevékenységektől. Ma még a kormány is füttyül a saját döntéseire, hisz nem vezet könyvet üléseiről és vitáiról. Ha meg kellemetlenné válik valami régi intézkedése, akkor azt úgy 50, esetleg 80 évre titkosítja, s ezzel aztán kész is a leltár. Az önbecsapás és a struccpolitika széles és pimasz eszköztára talán változott valamelyest. Léte, vaksága és elvakultsága, képes ígéretekkel teljes álmodozása azonban változatlan.)

Kidolgozva a gazdasági fejlettség mérésének új, pontos és jól ellenőrizhető módját, Jánossy szabatos leírását adta a növekedés mértékének. Ez volt első emlékezetes teljesítménye és a gazdasági mérés kérdéseit tárgyaló könyve, amelyben rendbe rakta a világ országainak valóságos rangsorát (Jánossy, 1963). Lehetetlenné tette a további ábrándozást és ködevést, legalábbis az akkori politika és politikusok számára. Azóta sajnos megtanultuk, hogy nálunk ezt minden rezsim hajlamos újra elkezdni, és addig folytatja, míg csak fálnak nem megy.

Ekkor nekiállt, hogy a megbízható mérés mutatta tényleges növekedés világos elméletét is megteremtse. A gazdaság valóságos hajtóerejét, az igazi fejlődés mibenlétét és problematikáját vizsgálta (Jánossy, 1966, és *Az akkumulációs lavina megindulása*. Magvető, Bp., 1979). Elmélete nem volt rendszerspecifikus, gondolatai és eredményei tehát túlmutattak a piac és a terv ellentétének kopott sablonjain. Mindezért váltak írásai és gon-